

„ЛЕМКІВЩИНО МОЯ МИЛА...”

Пам’яті Ярослава Бодака

17 лютого 2016 року пішов з життя Ярослав Бодак – музикознавець, етномузиколог, дослідник Лемківщини, педагог, інструменталіст-ансамбліст, літератор.

У своїй плідній різнобічній діяльності він за будь-яких обставин залишався ідейним сином Батьківщини – Великої, а передовсім несправедливо покривдженої Малої в її безкомпромісній борні за своє увіковічення в людській історичній пам’яті. Будучи христоробною, та аж ніяк не фанатичною людиною, носив Господа глибоко в серці, не виставляючи того на показ; не накидав власних переконань нікому й ніколи, проте не уникав дискусій, часом навіть доволі терпких, коли йшлося про щирі пошуки духовної істини, праведного погляду на прописні аксіоми. Тоді виявлялася (для когось, може, й цілком несподівано) його багатогранна освіченість, начитаність, критичність і старанно продумана системність світоглядних позицій при анінайменшому душку зверхності – навпаки, притаманна йому природна інтелігентність, делікатність, демократичність, приязність, чуйність і дотепність завжди завойовувала симпатію всіх. А втім за м’якою, погідною вдачею і, може, якоюсь мірою інтроверсійною стриманістю у вираженні думок і власних переживань крилася міцна натура з сильною волею, організованістю і дисциплінованістю, завдяки чому зумів твердо стати на власну життєву стежу. Далася вона йому непросто й нелегко, та він зміг здолати не тільки важкі зовнішні бар’єри, але й найважчі – внутрішні, і таки взяти свою долю у свої руки, що дано далеко не кожному.

Народився Я. Бодак 13 квітня 1934 року в лемківському селі Вапенне Горлицького повіту Краківського воеводства (Польща) в багатодітній сім’ї працьовитих, тому досить заможних хліборобів. Хоча й споконвіку панували в рідному краї чужинці, гноблячи простий люд і переслідуючи все місцеве – мову, звичаї, традиційний уклад життя, все ж дитинство його, огорнуте теплою родиною й односельців, було належно безхмарним і щасливим. Та види на нормальне майбутнє перекреслив катастрофічний кінець Другої світової війни, наслідком якого Польська Речпосполита, народна за вивіскою, за суттю антинародна, почала зводити комуністичний рай із геноциду, рівного фашистському – з “остаточного вирішення руського питання” примусовою депортацією на схід корінного населення західних українських окраїн. Довелося нещасним пережити пекло безправ’я і злиднів, особливо гірко було горянам-лемкам, закинутим аж на степову Луганщину.

Ціною неймовірних зусиль сім'ї Бодаків пощастило дістатися галицького Підгір'я і замешкати на стало в м. Бориславі на Львівщині, де бодай з-за обрію визирали пасма до болю милих Карпат. Взятися облаштувати життя в новому світі. Ярослав закінчив школу, здобув звичну для дрогобичан професійно-технічну освіту нафтовика, відмучив армію, влаштувався на роботу в науково-дослідній установі, став студентом-заочником Московського інституту нафти і газу. І так то могло би котитися далі, якби не потяг до омріяної музики, який щодня-щогодини опікав душу та вкінці взяв верх, штовхнувши на відчайдушний крок цілком зрілого, майже тридцятилітнього чоловіка – почати все з чистого листа. Після закінчення музичної школи вступив на стаціонар Дрогобицького музичного училища (1962), однак вік все ж давався взнаки, тож належно прогресувати в фортепіанній техніці ставало дедалі важче... Паралельно, либонь, уже на першому ж курсі помалу визрівав особливий інтерес до музикознавства, підсичуваний загальним захопленням професіоналізмом викладачів насамперед музично-історичних дисциплін (В. Пилип'юк, Р. Блажкевич), а й музично-теоретичних також (О. Нижник, О. Шумова). Врешті-решт виходом із назрілої кризи мусило стати чи не єдино правильне рішення – змінити фах і повністю присвятити-ся науці про музику.

На жаль, тоді, у шістдесятих роках минулого століття теоретичного відділення не було в училищі й, аби мати можливість займатися самотужки і водночас здобути середню спеціальну освіту, яка відкривала шлях до вищої, Я. Бодак перейшов на диригентський відділ, що найкраще відповідав новим потребам. Після успішного закінчення училища 1966 року він, хоч отримав обов'язкове спрямування до консерваторії, не скористався з нього, щоби поступати щойно за рік разом із товаришем, якого цим правом обділили, і в той спосіб підтримати його на дусі й не дати пропасти в глушині. На той час Я. Бодаку було вже за тридцять, і кожен рік для нього важив чимало. Отаким правдивим Другом був Ярослав.

Так от, 1967 року він вступив на заочний відділ історико-теоретичного факультету Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка, і саме тут на першій же настановчій сесії відразу заразився фольклористикою (в училищі така дисципліна не викладалася), певно, під магічним впливом лекцій Володимира Гошовського, вірним шанувальником якого відтоді залишився назавжди. Тож хіба не випадково, коли прийшов час обирати спеціалізацію, перевага без хитань була віддана власне етномузикології, не зважаючи на те, що на той момент В. Гошовський уже покинув консерваторію. Виручила Зиновія Штундер, котра колись налагоджувала практичну фольклористикою в консерваторії під ферулою Станіслава Людкевича та взяла під своє крило літнього початківця. Фактично відтоді, з 1969 року, Я. Бодак почав записувати народні пісні від земляків-переселенців. І тут його чекало грандіозне відкриття: мало що не по сусідству знайшлася унікальна лемківська співачка Анна Драган (1903–1986), яка упродовж восьми років (1969–1976)

подала йому близько семи сотень пісень різних жанрів (у той час як пересічний носій народномузичної творчості тримає в пам'яті десь зо три десятки мелодій; Іван Франко знав біля півсотні, а виняткова Леся Українка понад двісті). Мимоволой запрошується паралель із відомою подільською парою – Явдохою Зуїхою та Гнатом Танцюрою, що принесли українській фольклористиці біля тисячі зразків народної пісенності, наглядно задемонструвавши світові легендарну співучість нашого народу. Такий же, тільки тепер лемківський тандем здійснив аналогічний подвиг, чим зайвий раз підтвердив існуючу закономірність і долучив (і це надважливо!) до плеяди геніальних народних виконавців представницю власне найпокривдженішої етнографічної гілки українства, спорудивши їй винятковий незнищений духовний пам'ятник.

Поряд із вдалою збирацькою роботою йшло інтенсивне дослідницьке опрацювання здобутих матеріалів та студіювання дотичної літератури. І на цьому полі доволі швидко прийшов перший успіх: диплома про лемківське весілля удостоїлася першої премії та золотої медалі Всесоюзного конкурсу студентських наукових робіт (1972). За умовами конкурсу переможний рукопис мали видати, однак не склалося – і знову потрібні були титанічні зусилля, щоби, не опускаючи рук, рухатися далі та довершити почату справу. У скрутну годину виключної державно-партійної монополії на друк публікуватися було майже неможливо, лише принагідно вдавалося помістити щось то там, то зям, зокрема Я. Бодаку поталанило побачити деякі свої записи в томах зводу “Українська народна творчість”, що їх у вісімдесяті випускав Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Ще дещо вийшло за кордоном.

Можливість вільно друкуватися принесла Незалежність і чи не відразу з'явилася ціла низка ґрунтовних розвідок (“Типи весільних ладкань Горличчини”, “Роль весілля в збереженні лемківської народної культури”, “Звичаї та обряди у лемківському весіллі”, “Календарні свята, обряди, пісні Горличчини”, “Лемківські трудові пісні-діалоги”, “Русини-лемки – нащадки Білих Хорватів”, “Балада у громадському житті лемків” й ін.), що здебільшого підготували появу вершинної праці життя – капітального збірника 660 записів “Лемківщино моя мила...: Пісні Анни Драган з галицької Лемківщини”, виданого в Києві (372 сторінки альбомного формату) непомірно трагічного 2011 року, коли прийшлося поховати сина Юрія (а що ж може спіткати страшнішого, ніж похорон власної дитини?). Терниста доля невідступної шахівниці: біле – чорне, і так до самого кінця...

У цій своїй праці Я. Бодак з усією очевидністю орієнтувався на закарпатську збірку В. Гошовського – найвище досягнення сучасного українського етномузикознавства, але не просто копіював її, сліпо переносючи притаманні їй методичні принципи на власний матеріал, радше бачив у ній прицільну планку, – й успішно вив'язався з поставленого перед собою завдання. За якістю транскрипцій та наукового апарату його робота хіба нічим

не поступається обраному еталону, а за обсягом і старанністю опрацювання навіть перевищує його напевно. До того ж в обширній передмові на міру кандидатської дисертації капітально досліджена жанрово-типологічна система пісенного фольклору галицької Лемківщини в продовження славетних лемківських студій Філарета Колесси.

Пресловута провінційна трясовина не змогла засмоктати Я. Бодака – він піднімався над нею свідомістю свого покликання, по змозі учащаючи на наукові конференції, сесії, наради тощо у Львові, Києві, Москві, Єревані й інших музично-фольклористичних осередках тодішньої Радянщини. Літом 1991 року він побував у великій розвідувальній експедиції на лемківські Бещади від Науково-дослідної лабораторії музичної етнології ЛНМА імені М. В. Лисенка й уперше за майже піввіку зміг відвідати рідні околиці, побачити батьківську хату.

Служіння музиці Я. Бодака не обмежувалося фольклором, одночасно зі вступом до консерваторії він почав працювати в Дрогобицькому училищі, де викладав не стільки народну музичну творчість, скільки музичну літературу. Відчуваючи гостру потребу в україномовних посібниках із цього предмету, немислимим у псевдоінтернаціональному Радянському Союзі – спадкоємцеві дикої русифікації поневолених народів, узявся і за це нелегке завдання та уклав кілька книг: “Українська та зарубіжна музичні літератури: методичний посібник-конспект для викладачів початкових класів і середніх навчальних закладів культури і мистецтв України” (2011, 304 с.), “Зарубіжна музична література: посібник для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів та шкіл естетичного виховання” (2012, 256 с.), “Історія західноєвропейської музики” (в друку). Поза тим викладав теорію музики в Українській баптистській теологічній семінарії, регулярно доїжджаючи до Києва. Також організував церковні хори.

Та музична силуетка покійного була б хіба неповною, коли не згадати про ще одну грань його активності як ансамбліста – контрабасиста та бас-гітариста. Спершу цим ремеслом йому довелося зайнятися для заробітку, аби якось зводити кінці з кінцями, бо вижити на стипендію та учительську зарплату було практично неможливо, але потому, коли така потреба відпала, продовжував музикувати для громади, підтримуючи головню музичну самодіяльність.

А наостанку подивував зовсім уже несподіваним поворотом, написавши повість “За чужими кордонами” (2016, 286 с.) про лемківського сільського хлопця, котрий через поденні труднощі прокладає собі дорогу до найзаповітнішого – Музики. Коли гортаєш сторінку за сторінкою, переслідує враження, що це – своєрідні мемуари (до них, звісно, дозріває з літами мало не кожен, хто роками так чи інакше орудував пером і словом, і має чим поділитися з нащадками). Та то лишень омана: особисто пережите в минулому ґрунтує трагічне загальноісторичне тло (хоча й значною мірою в індивідуалізованих деталях), на чому вимальовується образ того, що по-

части було, але й ще більше могло б статися, якби ж то історія – загальна й особиста – допускала умовний спосіб. Все одно провідне – ота безмежна відданість своїм кривим і вічній музиці в її незбагненному розмаїтті, усній та писемній, вітчизняній та світовій – це вже цілком автобіографічне. І є в тому знамення з неба, що сигнальний примірник своєї лебединої пісні автор таки побачив на смертнім одрі.

Ярослав Бодак пройшов призначений життєвий шлях гідно, може, навіть зразково. Не скажеш – з високо піднятою головою, бо не випинався, був Людиною скромною, вибачливою, чуйною в ширій любові до ближнього та по-франковому подвижницьки працьовитою, незважаючи на обставини. Чим заслужив собі ВІЧНУЮ ПАМ'ЯТЬ.

Богдан Луканюк